

БҮЛЭГ II. МӨНГӨ, МӨНГӨНИЙ ҮНЭ ЦЭНЭ

СЭДЭВ 4. МӨНГӨНИЙ ЦАГ ХУГАЦААНЫ ҮНЭ ЦЭНЭ

Сэдвийг судлахын ач холбогдол, үр дүн

Энэ сэдвийг судалснаар инфляцийн үзүүлэх нөлөө, хүү, түүний тооцоолол, мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн талаар ойлголттой болж, уг мэдлэгээ санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа ашиглах чадварыг эзэмшинэ.

Тулгуур ойлголт

- Мөнгө
- Инфляци
- Дефляци
- Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ
- Ирээдүйн үнэ цэнэ
- Өнөөгийн үнэ цэнэ
- Нэрлэсэн хүү
- Бодит хүү
- Энгийн хүү
- Нийлмэл хүү
- Хэрэглээний зардал
- Хүү

4.1 Мөнгөний мөн чанар, үүрэг

Мөнгө нь нийгмийн харилцааны чухал сэдэв болохыг өмнө дурдсан билээ. Хүн төрөлхтний түүхийн явцад хөдөлмөрийн хуваарь нарийсах тусам барааг бараагаар солих явдал солилцооны үйл явцыг хүндрүүлэх болсон учир түгээмэл солилцооны хэрэгслийн үүргийг гүйцэтгэж чадах ямар нэг барааг сонгон авч, ашиглах шаардлага зүй ёсоор үүсчээ. Хүн төрөлхтөн ийм үүрэг гүйцэтгэж чадах хэрэгслийг бий болгосон нь мөнгө юм.

Мөнгө: Түгээмэл тэнцэгчийн үүрэг гүйцэтгэгч, хэрэгцээний өртөг бүхий онцгой таваар.

Түүхэн хөгжлийнхөө явцад мөнгө нь эд бараан, металл, зоосон, цаасан, дансны, электрон мөнгө гэх мэт хэлбэрүүдийг дамжин хөгжиж иржээ.

Мөнгө бол бараа, үйлчилгээний үнэ, өр төлөхөд ашигладаг хэрэгсэл юм. Мөнгийг худалдаж, арилжиж болох бүх зүйлтэй солигдох онцгой таваар гэж хэлж болно.

Мөнгө нь дараах үндсэн шинж чанарыг агуулдаг. Үүнд:

- Бүх нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн байх;
- Авч явахад хялбар, овор хэмжээний хувьд бага байх;
- Тоологдохуйц байх;
- Нэг төрлийн байх;
- Үнэ цэнэтэй байх ёстой.

Мөнгөний мөн чанар нь түүний ямар үүрэг гүйцэтгэж байгаагаар тодорхойлогддог. Мөнгө нь дараах хэрэгслийн үүргүүдийг гүйцэтгэнэ. Үүнд:

1. Өртгийн хэмжүүр буюу тооцооны;
2. Гүйлгээний буюу арилжааны;
3. Төлбөрийн;
4. Хуримтлалын.

Аливаа бараа бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээ өөрийн гэсэн өртөг, үнэтэй байдаг бөгөөд түүнийг мөнгөөр илэрхийлдэг. Энэ нь эдийн засгийг нэг хэмжүүрээр илэрхийлэхэд тусална.

Харин бараа, ажил үйлчилгээг мөнгөөр сольж арилжиж байгаа нь мөнгө гүйлгээний хэрэгслийн үүрэгтэй болохыг илтгэнэ. Мөнгө арилжааны хэрэгслийн үүрэг гүйцэтгэснээр цаг хугацаа болоод бусад зардлыг бууруулах замаар эдийн засгийн үр ашигтай байдлыг нэмэгдүүлнэ.

Зээл, хүүний төлбөрийг мөнгөөр төлдөг. Энэ нь мөнгө өр, төлбөрийг төлөх хэрэгсэл болохыг харуулна.

Мөнгө нь хуримтлал үүсгэх үндсэн хэрэгсэл болдог. Учир нь мөнгө хөрвөх чадвар хамгийн өндөртэй санхүүгийн хэрэгсэл юм.

ШИГТГЭЭ

Морь унаж, сэлэм барьсан баатар эрийн дүрстэй цаасан мөнгөн тэмдэгтийг Чингис хаан 1227 онд гүйлгээнд гаргасан тухай Хятадын эрдэмтэн Фэн Син Вей, Японы эрдэмтэн И.Кого (Дорнод Азийн мөнгөний дипломи бичиг 1938) нар батлан бичжээ. Иймээс Монголчууд дэлхийд анх удаа цаасан мөнгө гаргасан гэж үзэх үндэслэлтэй юм.

Мөнгө нь хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтад өөрийн гэсэн үүргийг гүйцэтгэнэ. Тухайлбал, бараа, үйлчилгээг худалдах, худалдан авах, хуримтлал үүсгэх, хөрөнгө оруулалт хийх, зээл болон бусдад өгөх өглөгийг төлөх, өөрийн санхүүгийн төлөвлөгөө, төсөв зохиох гэх мэт бүхий л үйл ажиллагаанд мөнгө өөрийн үүргийг гүйцэтгэж байдаг. Иймээс мөнгөний мөн чанар, үүргийн талаар ойлгож мэдэх нь санхүүгийн зөв шийдвэр гаргахад чухал ач холбогдолтой.

Эдийн засаг: *Хязгааргүй хэрэгцээг хязгаарлагдмал нөөцөөр хэрхэн хангах талаар судалдаг шинжлэх ухаан.*

Хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтад нөлөөлдөг нэг чухал хүчин зүйл нь эдийн засгийн нөхцөл байдал юм.

Эдийн засаг нь хөрөнгө баялаг хэрхэн үүсч, хуваарилагддаг талаар судалдаг шинжлэх ухаан. Санхүү, мөнгөний үйл ажиллагааг зохицуулж, бодлого тодорхойлдог Засгийн газрын байгууллага аль ч улс оронд ажилладаг. Манай орны хувьд Төв банк (Монгол банк) төрийн мөнгөний бодлогыг тодорхойлж, хүүний ерөнхий түвшин болон зайлшгүй байх нөөцийн хувь хэмжээг тогтоох, үнэт цаас гаргаж нээлттэй зах зээл дээр үйл ажиллагаа явуулах замаар мөнгөний бодлого хэрэгжүүлдэг. Төв банкны мөнгөний бодлогын дээрх арга хэрэгслүүд шууд болон дам байдлаар хувь хүний хадгаламж болон авах зээлийн хэмжээнд нөлөөлдөг байна.

4.2 Мөнгөний ханш уналт, түүний үр нөлөө

Өнөөдөр хэдэн арван жилийн өмнө 100 төгрөгөөр тэр үед авч байсан хэмжээний зүйлийг худалдан авах боломжгүй болсныг бүгд мэднэ. Өөрөөр хэлбэл бүх зүйлийн үнэ нэмэгдэж, мөнгөний ханш унасан байна. Ханш уналт бол эдийн засгийн бодлого боловсруулдаг хүмүүс болон эдийн засагчдад тулгардаг хамгийн эдрээтэй асуудал бөгөөд мөнгөний үнэ цэнийн өөрчлөлтөөр дамжин хүмүүсийн амьжиргааны зардалд нөлөөлдөг.

Хэрэглээний үнийн индекс: Өргөн хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнийн жилийн өсөлтийг хэмждэг үзүүлэлт.

Хүн амын амьжиргааны зардал болон мөнгөний үнэ цэнийн өөрчлөлтийг хэрэглээний үнийн индекс (цаашид ХҮИ гэх) гэсэн үзүүлэлтээр хэмждэг. Өөрөөр хэлбэл, ХҮИ нь таны түрийвчинд байгаа мөнгөний үнэ цэнэ хэрхэн өөрчлөгдөж байгаа талаар мэдээлдэг.

Ихэнх хүмүүс зайлшгүй үндсэн хэрэгцээндээ (хоол хүнс, эрүүл мэнд, түлш шатахуун) дийлэнх мөнгөө зарцуулдаг тул өргөн хэрэглээний бус бусад барааны үнийг бодвол өргөн хэрэглээний барааны үнэ илүү их өсөх хандлагатай байдаг. Хэрэглээний үнийн индексийн мэдээллийг Статистикийн эмхэтгэл болон www.1212.mn сайтаас авч болно. ХҮИ-ийг дараах томъёогоор олно.

$$\text{ХҮИ} = \frac{\text{тухайн оны үнээр тооцсон хэрэглээний сагсны өртөг}}{\text{суурь оны үнээр тооцсон хэрэглээний сагсны өртөг}} \times 100$$

ХҮИ-ийг өөр өөр цаг хугацааны мөнгөний ханшийг харьцуулахад ашигладаг. Жишээ нь, 2011 оны 500,000 төгрөгийн цалин 2014 оны хэдэн төгрөгийн цалинтай тэнцэх вэ? Үүнийг тооцоход 2010 оны болон 2014 оны үнийн түвшин буюу ХҮИ-ийг мэдэх хэрэгтэй. Статистикийн мэдээллээс үзэхэд 2011

оны ХҮИ 108.9 хувь, 2014 оны ХҮИ 154.3 хувь байна. 2011 оны 500,000 төгрөгийн орлогыг 2014 оны ханшаар илэрхийлбэл,

$$\begin{aligned} 2014 \text{ оны цалин} &= \frac{2011 \text{ оны цалин} \times 2014 \text{ оны үнийн түвшин}}{2011 \text{ оны үнийн түвшин}} \\ &= \frac{500,000 \times 154,3}{108,9} = 708,448\text{₮} \end{aligned}$$

Энэ нь 2011 оны 500,000 төгрөгийн цалин нь 2014 оны 708,448 төгрөгтэй тэнцүү байна гэсэн үг.

Үнийн тогтвортой байдал гэж мөнгө үнэ цэнээ тогтвортой хадгалж, үнэ тогтмол байхыг хэлнэ. Гэтэл ямар ч улсын эдийн засаг дахь хэрэглээний үнэ байнга тогтвортой байдаггүй тул бараа, ажил, үйлчилгээний үнэ өөрчлөгдөж байдаг. Ханш уналтын үр нөлөө нь мөнгөний үнэ цэнийг өөрчилдөг. Ханш уналт өндөр байх нь хүмүүсийн орлого болон хадгаламжийн бодит үнэ цэнэ буурч үнэгүйдэж байна гэсэн үг. Энэхүү өөрчлөлтийг инфляци, дефляци гэсэн үзүүлэлтээр илэрхийлдэг.

Инфляци: *Үнийн ерөнхий түвшний өсөлт.*

Дефляци: *Инфляцийн эсрэг зүйл бөгөөд үнийн ерөнхий түвшин буурах үйл явц.*

Инфляци нэмэгдэхийн хэрээр төгрөгийн худалдан авах чадвар буурна. Инфляцийн үндсэн шалтгаан нь бараа, үйлчилгээний эрэлтийг нийлүүлэлт нь хангаж чадахгүй байх явдал юм.

Инфляцийн өсөлт тогтмол орлоготой хүмүүст илүү хүчтэй нөлөөлдөг. Хэрэв инфляцийн үед хүмүүсийн орлого тогтмол байвал худалдан авах бараа, үйлчилгээний хэмжээ нь багасдаг. Инфляци мөнгө зээлдүүлэгчдэд сөрөг нөлөөтэй. Инфляци ихтэй үед зээлдүүлсэн мөнгөний худалдан авах чадвар буурч, зээлдүүдэгчид өндөр хүүтэй зээл олгохоос өөр аргагүй болдог. Өөрөөр хэлбэл, зээлдүүлэгч инфляцийн түвшнээс өндөр хүүтэй зээл олгохгүй бол түүнд ашиг гарахгүй. Энэ шалтгааны улмаас инфляцийн түвшин өндөр үед хүүний түвшин зайлшгүй өсдөг.

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

Манай улсын инфляцийн түвшин 1992 оны эцэст 325.5 хувьд хүрсэн нь хамгийн өндөр үзүүлэлт юм. Харин 1998 онд нэг оронтой тоонд буюу 6 хувьд хүрч байжээ. Инфляцийн хувь хэмжээг хугацаан цуваагаар www.1212.mn сайт буюу статистикийн эмхэтгэлээс авна уу.

Инфляцийн түвшин янз бүр байж болох ч тухайн жилийн инфляцийн хувиар тооцвол үнэ хэдэн жилийн дараа 2 дахин өсөхийг 72-ын дүрэм¹⁶ ашиглан тооцох боломжтой.

ТАНЫ МЭДЛЭГТ

“72-ын дүрэм”-ийг ашиглан тооцвол, жилийн инфляци 4 хувь байхад 18 жилийн дараа ($72:4=18$) үнэ 2 дахин өснө. Хэрэв 6 хувийн хүүтэй хадгаламж хийвэл таны мөнгө 12 жилийн дараа ($72:6=12$) 2 дахин өсөх болно.

Харин дефляци бол ард иргэдийн худалдан авах эрэлт хэрэгцээ буурснаас шалтгаалж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчид бараа, ажил үйлчилгээнийхээ үнийг хямдруулж, алдагдал хүлээхэд хүрдэг үйл явц. Дефляци нь инфляцийг бодвол хувь хүний амьжиргаанд эергээр нөлөөлөх мэт боловч ажил олгогчдын алдагдал нь ажилтан албан хаагчдынхаа тоог цөөлөхөд хүргэж, улмаар эдийн засагт ажилгүйдэл нэмэгдэн, ядуурлын түвшинг өсгөхөд хүргэдэг.

Хэрэглээний зардал: Эдийн засаг дахь бараа, үйлчилгээний нийт эрэлт.

Эдийн засаг дахь бараа, үйлчилгээний нийт эрэлт нь хүн амын ажил эрхлэлт, орлогын түвшнээс хамаардаг.

Хувь хүний санхүүгийн нөөц нэмэгдэхийн хэрээр хэрэглэгчийн худалдан авалт өсдөг бол компанийн санхүүгийн нөөц багасснаар ажилгүйдэл нэмэгдэж, түүний үр дүнд хэрэглээний зардал буурдаг.

4.3 Хүү, түүний тооцоолол

Энгийнээр тодорхойлвол, хүү нь мөнгөний үнийг илэрхийлдэг. Хүү бол мөнгө (зээл, хадгаламж, хөрөнгө оруулалт)-ний үнэ бөгөөд мөнгө, хөрөнгө эзэмшигчдийн хувьд орлого, ашиглагчийн хувьд зардал юм. Хадгаламж эзэмшигчдийн хувьд хүлээж авах хүүний орлого хүлээгдэж байгаа инфляци, хадгаламж эргэн төлөгдөхгүй байх эрсдэл зэргийг тооцож, тухайн эх үүсвэрийг ашиглан урт хугацаанд орлого олж байгаа зээлдэгчдийн төлж буй шагнал юм.

Хүү: Бусдын мөнгийг ашигласны төлөө өгч буй төлбөр.

Мөнгөний нийлүүлэлт нэмэгдэхэд хүүний түвшин буурах хандлагатай байдаг бол мөнгөний эрэлт нэмэгдэхэд хүүний түвшин өсөх хандлагатай болдог.

¹⁶ Jack R. Kapoor, Les R. Dlabay, Robert J. Hughes “Personal Finance”, 2008. p 14.

Мөн олгосон зээлийн (муу, дунд, сайн зээл) чанараас хамаарч хүүний түвшин өөрчлөгдөж болно.

Хүүний хэмжээ нь үндсэн 3 хүчин зүйлээр тодорхойлогддог буюу эдгээр нь зээлдэх (хадгалуулах, хөрөнгө оруулах) мөнгөний үндсэн дүн (цаашид үндсэн дүн гэнэ), хүүний хувь буюу түвшин, хугацаа зэрэг болно.

- *Хүүний хувь (түвшин)*: Хүүг хувиар илэрхийлж, жилээр тогтооно. Жишээлбэл, 12 хувь (12%) гэх буюу эсвэл индекс хэлбэрээр 0.12 (12/100) гэж тэмдэглэнэ.
- *Үндсэн дүн*: Хадгаламж, зээл, хөрөнгө оруулалтын хүүг оролцуулаагүй жинхэнэ хэмжээ буюу хадгаламж (зээл, хөрөнгө оруулалт)-ийн хүү бодогдож байгаа мөнгөн дүн юм.
- *Хугацаа*: Хүүг тооцохдоо жилээр тооцох учир жил гэсэн ойлголтыг хугацааны хэмжүүрээр хэрэглэнэ. Энэ аргачлалын хувьд жилийг 360 хоногоор төлөөлүүлэн тооцно. Хэрвээ жилээс бага хугацааны буюу өдрөөр илэрхийлэгдэх хүүг бодох бол өдрийн тоог жилийн хоногийн тоонд (360 өдөрт) харьцуулан тооцно. Мөн хугацааны сараар илэрхийлсэн тоог жилд шилжүүлж болох ба ингэх тохиолдолд 12 сарыг нэг жил, 3 сарыг 3/12 буюу 1/4 жил гэж илэрхийлнэ.

Хадгалуулсан болон зээлдүүлсэн мөнгө нь хүүний хэмжээнээс хамаарч цаг хугацааг дагаж өөрчлөгдөнө.

Эргэн төлөгдөх дүн:
*Хадгаламж эзэмшигчид
(зээлдүүлэгчид) эргүүлэн төлөх нийт
мөнгөний дүн.*

Тодорхой хугацааны дараа хүүний хамт эзэндээ буцаж очих өнөөдрийн хадгаламж болон зээлийн нийт хэмжээг эргэн төлөгдөх дүн гэнэ.

Өөрөөр хэлбэл, хадгаламж, зээлийн эргэн төлөгдөх дүн нь хадгалуулсан (зээлдүүлсэн, хөрөнгө оруулсан) мөнгөний үндсэн дүн болон хүүний нийлбэр байна.

Эргэн төлөгдөх дүн = Үндсэн дүн + Хүүний хэмжээ

Хүүг энгийн хүү, нийлмэл хүү (хүүний хүүгээр өсөн нэмэгдэх хүү) гэсэн хоёр аргаар бодож болно.

Энгийн хүү: *Мөнгөний үндсэн
дүнгээс тооцсон хүү.*

Энгийн хүүг тооцохдоо мөнгөний үндсэн дүн, хүүний хувь, хугацааг үржүүлнэ.

Үүнийг томъёогоор илэрхийлбэл:

Энгийн хүүний хэмжээ = Үндсэн дүн x Хүүний хувь x Хугацаа

$$I = P \times R \times T$$

Энд:

I - Энгийн хүүний хэмжээ;

P - Үндсэн дүн;

R - Хүүний хувь;

T - Хугацаа.

Жишээ нь, 100,000 төгрөгийг жилийн 12 хувийн хүүтэй зээлдүүлсэн (хадгалуулсан) бол хоёр жилийн хүүний хэмжээ нь 24, 000 төгрөг болно.

$$I = 100,000 \times 0.12 \times 2 = 24,000 \text{ ₮}$$

Нийлмэл хүү: Үндсэн дүн болон өмнөх хугацаанд бодогдсон хүүний нийлбэрээс тооцсон хүү.

Энгийн хүүг бодохдоо жил бүр үндсэн дүнгээс ижил хэмжээгээр тооцдог бол нийлмэл хүүг бодохдоо үндсэн дүн, өмнө бодогдсон хүүний дүнгийн нийлбэрээс тооцно.

Хадгаламж, зээл болон үнэт цаасны хүүг нийлмэл хүүний аргаар тооцож байгаа тохиолдолд эргэн төлөгдөх дүнг дараах томъёогоор тодорхойлно.

Эргэн төлөгдөх дүн = Үндсэн дүн х (1 + Хүүний хувь)^{Хугацаа}

$$F = P \times (1 + R)^T$$

Энд:

F - Эргэн төлөгдөх дүн.

Эргэн төлөгдөх дүн нь өнөөдрийн мөнгөний ирээдүйн үнэ цэнийг илэрхийлдэг. Зөвхөн нийлмэл хүүний хэмжээг олох бол эргэн төлөгдөх дүнгээс үндсэн дүнг хасна. Үүнийг томъёогоор илэрхийлбэл:

Нийлмэл хүүний хэмжээ = Үндсэн дүн х (1 + Хүүний хувь)^{Хугацаа} – Үндсэн дүн

$$I_c = P \times (1 + R)^T - P$$

Энд:

I_c - Нийлмэл хүүний хэмжээ.

Өмнөх жишээг нийлмэл хүүний аргаар тооцвол нийт хүүний хэмжээ 244,440 төгрөг болж байна.

$$I_c = 100,000 \times (1 + 0,12)^2 - 100,00 = 24,440 \text{ ₮}$$

Эндээс үзэхэд хүүний хувь адил нөхцөлд нийлмэл хүүний аргаар тооцсон хүү өндөр байна. Иймээс санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа хүүний хувь, хүү тооцох арга зэргийг сайтар анхаарах нь зүйтэй.

Мөнгөний худалдан авах чадварын буюу ханшийн өөрчлөлттэй холбоотойгоор хүүг нэрлэсэн ба бодит хүү гэж ангилдаг. Хэрэв та банкинд 100,000 төгрөгөө 10 хувийн хүүтэй, нэг жилийн хугацаатай хадгалуулахад жилийн дараа таны мөнгө 10 хувиар нэмэгдэж 110,000 төгрөг болсон байх болно. Гэтэл таны 100,000 төгрөгөөр худалдан авдаг байсан барааны үнэ жилийн дараа 120,000 төгрөг болж нэмэгдсэн бол бодит байдалд таны мөнгөний худалдан авах чадвар 10,000 төгрөгөөр буурсан байна. Энэ тохиолдолд арилжааны банкны зарласан хүү нь нэрлэсэн хүү болох ба бодит хүү нь инфляцийг тооцсон хүү болдог.

Нэрлэсэн хүү: Банкуудын зарласан хүү.

Бодит хүү: Инфляцийн түвшинг тооцсон хүү.

Бодит хүү нь хүүний орлогоос олсон мөнгө үнийн өсөлтийг гүйцэж чадаж байгаа эсэхийг харуулна. Бодит хүүг нэрлэсэн хүүнээс инфляцийн түвшинг хасч тооцдог.

$$r = i - \pi$$

Энд:

r- Бодит хүү;

π- Хани уналтын буюу инфляцийн түвшин;

i- Нэрлэсэн хүү

Ханш уналтын түвшин нэрлэсэн хүүнээс бага нөхцөлд нэрлэсэн хүү нь бодит хүүнээс ямагт дээгүүр байна. Ханш уналт нэрлэсэн хүүнээс давсан нөхцөлд бодит хүү сөрөг утгатай болно. Бодит хүү нь инфляцийг тооцсон байдаг тул үнийн өсөлт болон бодит өгөөжийг харуулж чаддаг, харин нэрлэсэн хүү тэдгээрийг илэрхийлж чаддаггүй.

4.4 Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ

Та сонголт хийх бүртээ ямар нэгэн зүйл алддагаа мэддэг үү? Ямар нэгэн сонголт хийснээр өөр нэг боломжит сонголтгоо алдаж байдаг. Жишээ нь, ирээдүйд хэрэглэх зорилгоор мөнгөө хадгалснаар өнөөдөр худалдан авалт хийх боломжоо эсвэл өнөөдөр үнэтэй зүйл худалдан авснаар ирээдүйн хэрэглэх боломжоо алддаг. Эдгээр нь алдагдсан боломжийн өртгийн тухай асуудлыг хөнддөг.

Алдагдсан боломжийн өртөгтэй холбоотой нэг чухал асуудал бол цаг ашиглалт юм. Хэрвээ нэг зүйлд цагаа зарцуулвал өөр үйл ажиллагаанд зарцуулж болох байсан цагаа алдана. Нэгэнт үр ашиггүй өнгөрөөсөн цагийг өөр зүйлд дахин зарцуулах боломжгүй. Иймээс цагийг өөрийгөө хөгжүүлэх, зорилгоо биелүүлэх болон зайлшгүй хэрэгцээтэй зүйлд зарцуулах нь зүйтэй.

Мөн буруу хооллолт, нойр болон хөдөлгөөний дутагдал өвчин үүсгэх аюултай бөгөөд сурч мэдэх, ажиллаж хөдөлмөрлөхөд зарцуулах цагийг багасгаж, тодорхой хэмжээний мөнгөн орлого олох боломжийг алдахад хүргэдэг. Үүнээс үзэхэд, алдагдсан боломжийн өртөг гэдэг нь ямар нэг боломжийг алдсанаар олж болох байсан мөнгөний хэмжээ, хийж болох байсан хөдөлмөр, авч болох байсан зүйлийн үнэ, өртөгийг илэрхийлэх ойлголт юм.

Алдагдсан боломжийн өртөг: Өөр сонголт хийсэн бол олж болох байсан мөнгөний хэмжээ буюу тухайн сонголтыг хийснээр алдаж буй орлого, ашгийн хэмжээ.

Хувь хүн мөнгөө зарцуулах, хадгалах, хөрөнгө оруулах, зээлдүүлэх зэргээр санхүүгийн шийдвэр гаргах бүртээ алдагдсан боломжийн өртгийг тооцох хэрэгтэй. Жишээ нь:

- Өнөөдөр зайлшгүй хэрэгцээт зүйл худалдан авах нь мөнгөн хадгаламж нээлгэж, ирээдүйд хүүний орлого олох боломжийг алдаж байгаа хэрэг юм.
- Бага эсвэл бараг эрсдэлгүй зүйлд хөрөнгө оруулах нь өндөр эрсдэлтэй, өндөр хүүтэй хөрөнгө оруулалтаас олох орлогыг алдана.
- Тэтгэврийн дансанд жил бүр мөнгө хийх нь ирээдүйд учирч болох санхүүгийн хүндрэлийн үед нэмэгдэн гарах зардлыг бууруулах боловч илүү ашигтай хөрөнгө оруулалтаас олж болох байсан орлогыг алдана.

Алдагдсан боломж нь мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэтэй салшгүй холбоотой. Учир нь өнөөдрийн нэг төгрөг ирээдүйн нэг төгрөгтэй тэнцдэггүй. Өнөөдрийн нэг төгрөгийг хэрхэн зөв зарцуулснаас ирээдүйн орлого, ашгийн хэмжээ хамаардаг. Иймээс хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтад **мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн** тооцоолол чухал ач холбогдолтой. Тухайлбал, өнөөдөр байгаа мөнгө тодорхой цаг хугацааны эцэст (ирээдүйн үнэ цэнэ) хэдий хэмжээтэй болж өсөхийг, ирээдүйд тодорхой хэмжээний мөнгөтэй болохын тулд өнөөдөр (өнөөгийн үнэ цэнэ) хэдэн төгрөг зарцуулахыг мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийг тооцсоноор мэдэж чадна.

Ирээдүйн үнэ цэнэ: Тодорхой хугацааны дараа өнөөдөр хадгалуулсан мөнгөний өсөх дүн.

Энэ нь өнөөдөр байгаа мөнгийг ирээдүйн үнэ цэнээр тооцвол тодорхой хугацааны дараа үеийн хэдэн төгрөгтэй тэнцэхийг харуулна.

Үүнийг дараах томъёогоор тооцож болно. Үүнд:

$$FV = PV \times (1 + i)^n$$

Энд:

PV – Өнөөгийн үнэ цэнэ;

FV - Ирээдүйн үнэ цэнэ;

i – Хүүний хувь буюу түвшин;
n – Хугацаа.

Жишээ нь, 100,000 төгрөгийг жилийн 15 хувийн хүүтэй хадгалуулбал жилийн дараа 115,000 төгрөг болж өснө.

$$\text{Ирээдүйн үнэ цэнэ} = 100,00 \times (1 + 0.15)^1 = 115,000\text{₮}$$

Энэ мэтчилэн 2, 3...20, 30 жилээр тооцооллыг үргэлжлүүлж болно. Мөнгөний цаг хугацааны хүснэгтийг ашиглан ирээдүйн үнэ цэнийг хялбар аргаар тооцох боломжтой. Жишээ нь, 650,000 төгрөгийг 8 хувийн хүүтэй, 10 жилийн хугацаатай хадгалуулвал ирээдүйн үнэ цэнэ нь 1,403,350 төгрөг ($650,000 \times 2,159^{17}$) болно. Ирээдүйн үнэ цэнэ нь анхны суурь үнийн дүнгээс ямагт их байдаг. Хүснэгт 4-1А-аас ирээдүйн үнэ цэнийн хүчин зүйл ямагт 1-ээс их гэдгийг харж болно. Ирээдүйн үнэ цэнийн тооцоолол хүүнээс хүү боддог нийлмэл хүүгээр (компаундинг) илэрхийлэгддэг. Зөвхөн суурь дүнгээс хүү тооцдог энгийн хүүг бодвол нийлмэл хүү нь хадгаламжийн ирээдүйн үнэ цэнийг илүү өсгөдөг.

Тогтмол хадгаламжийн ирээдүйн үнэ цэнэ

Аннуити: Хадгаламж, зээлийн төлбөрийн жигд, тогтмол хэмжээ.

Хадгаламж эзэмшигч, хөрөнгө оруулагчид ихэвчлэн тогтмол хадгаламж хийдэг.

Жил тутмын тогтмол хэмжээтэй хадгаламжийн ирээдүйн үнэ цэнийг тодорхойлоход (Хүснэгт 4-1В)-г ашигладаг. Хэрэв жил тутам 50,000 төгрөгийг, жилийн 7 хувийн хүүтэй, 6 жил хадгалуулбал 6 жилийн эцэст 357,665 ($50,000 \times 7,153$) төгрөгтэй болно.

Нэг удаагийн мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнэ

Ирээдүйд олохыг хүсч байгаа мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнийг тодорхойлоход мөнгөний цаг хугацааны өөр нөхцөлийг ашигладаг.

Өнөөгийн үнэ цэнэ: Тодорхой хүү болон хугацаанд суурилан тооцсон ирээдүйн мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнэ.

Энэ нь ирээдүйд орж ирэх мөнгийг өнөөгийн үнэ цэнээр тооцвол өнөөдрийн хэдэн төгрөгтэй тэнцэхийг харуулна.

Өнөөгийн үнэ цэнийн тооцоолол бол ирээдүйд олохыг хүсч байгаа нийт мөнгөний төлөө одоо хичнээнийг хадгалахыг тодорхойлох арга бөгөөд

¹⁷ Хүснэгт 4-3-аас нэг удаагийн мөнгөний ирээдүйн үнэ цэнийн хүснэгтээс 8 хувийн хүү болон 10 жилийн хугацаанд харгалзах утга 2,159 болохыг харж болно.

түүнийг мөн дискаунтинг гэж нэрлэдэг. Мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнийг дараах томъёог ашиглан тооцно. Үүнд:

$$PV = \frac{FV}{(1 + i)^n}$$

Жишээ нь, 5 жилийн дараах 10,000 төгрөг хүүний түвшин жилийн 10 хувь байхад өнөөдрийн хэдэн төгрөгтэй тэнцэх вэ?

$$PV = \frac{10,000}{(1 + 0.10)^5} = 6,209.21\text{₮}$$

Өнөөгийн үнэ цэнийн тооцоолол хийхэд мөнгөний цаг хугацааны хүснэгт (Хүснэгт 4-1C)-ийг ашиглаж болно.

Хэрэв 5 жилийн дараа 10 сая төгрөгтэй болно гэвэл одоо 7,840,000 төгрөгийг (10000,000 x 0.784) 5 хувийн хүүтэй хадгаламжид хийвэл зохистой. Ирээдүйд олохыг хүсч байгаа мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнэ ирээдүйн үнэ цэнээс ямагт бага болохыг (Хүснэгт 4-1C-ийн хүчин зүйл 1-ээс бага) харж болно.

Тогтмол хадгаламжийн өнөөгийн үнэ цэнэ

Тогтсон хугацаанд тодорхой хэмжээний мөнгийг данснаасаа тогтмол авч байхын тулд өнөөдөр хичнээнийг хадгалах зохистой талаар тооцоход өнөөгийн үнэ цэнийн тооцооллыг мөн ашигладаг.

Жишээлбэл, хэрэв 9 жилийн турш, жил бүр хөрөнгө оруулалтын данснаасаа 400,000 төгрөг авахыг хүсч байгаа бол өнөөдөр жилийн 8 хувийн хүүтэй хадгаламжинд 2,498,750 төгрөг (400,000 x 6.247) хийх хэрэгтэй болохыг Хүснэгт 4-1D-ээс харах боломжтой.

Сэдвийн дүгнэлт

Мөнгө бол онцгой таваар бөгөөд өртгийн хэмжүүрийн, гүйлгээний, төлбөрийн, хуримтлалын хэрэгслийн үүрэг гүйцэтгэдэг.

Хэрэглээний үнийн тогтвортой бус байдал, инфляци, дефляци, хэрэглээний зардал болон хүүний түвшин өөрчлөгдөх нь мөнгөний ханшид нөлөөлж, улмаар энэ нь хувь хүний амьжиргаанд зайлшгүй нөлөө үзүүлдэг.

Санхүүгийн алдагдсан боломжийн өртөгийг тооцоход мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тооцоололд суурилдаг. Ирээдүйн болон өнөөгийн үнэ цэнийн тооцооллыг хадгаламж, хөрөнгө оруулалт, зээлжүүлэлт, худалдан авалтын шийдвэрийн өсөн нэмэгдэх үр дүнг тооцоход ашиглах боломжтой.

Бататгах асуултууд:

1. Мөнгөний үүргүүдийн талаар дэлгэрүүлэн ярилцана уу?
2. Хувь хүний санхүүгийн нөхцөл байдалд инфляцийн үзүүлэх нөлөөллийг тайлбарлана уу?
3. Энгийн болон нийлмэл хүүний ялгаа юунд орших вэ?
4. Мөнгөний үнэ цэнийг тооцох ямар ач холбогдолтой вэ?
5. Өнөөгийн болон ирээдүйн үнэ цэнийг яаж тооцох вэ?

Хүснэгт 4-1 Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ

А. Дан (Нэг удаагийн) мөнгөний ирээдүйн үнэ цэнэ					
Жил	5%	6%	7%	8%	9%
5	1.276	1.338	1.403	1.469	1.539
6	1.340	1.419	1.501	1.587	1.677
7	1.407	1.504	1.606	1.714	1.828
8	1.477	1.594	1.718	1.851	1.993
9	1.551	1.689	1.838	1.999	2.172
10	1.629	1.791	1.967	2.159	2.367
В. Тогтмол мөнгөн урсгалын ирээдүйн үнэ цэнэ (аннуити)					
Жил	5%	6%	7%	8%	9%
5	5.526	5.637	5.751	5.867	5.985
6	6.802	6.975	7.153	7.336	7.523
7	8.142	8.394	8.654	8.923	9.200
8	9.549	9.897	10.260	10.637	11.028
9	11.027	11.491	11.978	12.488	13.021
10	12.578	13.181	13.816	14.487	15.193
С. Дан (Нэг удаагийн) мөнгөний өнөөгийн үнэ цэнэ					
Жил	5%	6%	7%	8%	9%
5	0.784	0.747	0.713	0.681	0.650
6	0.746	0.705	0.666	0.630	0.596
7	0.711	0.665	0.623	0.583	0.547
8	0.677	0.627	0.582	0.540	0.502
9	0.645	0.592	0.544	0.500	0.460
10	0.614	0.558	0.508	0.463	0.422
Д. Тогтмол мөнгөн урсгалын өнөөгийн үнэ цэнэ (аннуити)					
Жил	5%	6%	7%	8%	9%
5	4.329	4.212	4.100	3.993	3.890
6	5.076	4.917	4.767	4.623	4.486
7	5.786	5.582	5.389	5.206	5.033
8	6.463	6.210	5.971	5.747	5.535
9	7.108	6.802	6.515	6.247	5.995
10	7.722	7.360	7.024	6.710	6.418